

Wojciech Białek, Grażyna Wnuk

Teraz GEOGRAFIA

PROGRAM NAUCZANIA

szkoła podstawowa

Wojciech Białek, Grażyna Wnuk

Teraz GEOGRAFIA

PROGRAM NAUCZANIA

szkoła podstawowa
klasy 5-8

Spis treści

Wstęp.....	5
I. <i>Podstawa programowa geografii w szkole podstawowej</i>	6
1. Cele kształcenia – wymagania ogólne.....	6
2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe.....	7
3. Warunki i sposób realizacji	16
II. Program nauczania geografii w szkole podstawowej.....	20
1. Koncepcja programu <i>Teraz geografia</i>	20
2. Układ i przydział godzin a planowane treści nauczania.....	21
3. Procedury osiągania wymagań ogólnych i szczegółowych	34
4. Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych ucznia.....	36
Literatura pomocnicza dla nauczyciela.....	38

Wstęp

Program nauczania geografii *Teraz geografia* wydawnictwa SOP Oświatowiec Toruń przeznaczony jest dla uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej (II etap edukacyjny). Program jest zgodny z *Podstawą programową kształcenia ogólnego* (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej; opublikowane w Dzienniku Ustaw 24 lutego 2017 r., poz. 356). Przy opracowaniu programu wykorzystano dorobek dydaktyki geografii, psychologii, a także doświadczenia dydaktyczne autorów.

Program *Teraz geografia* jest zgodny z określonymi przez *Podstawę programową* celami kształcenia ogólnego i najważniejszymi umiejętnościami rozwijanymi w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej, do których należą między innymi:

- wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej
- ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności
- wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat
- kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość
- aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

W programie uwzględniono wszystkie treści kształcenia oraz wymagania ogólne i szczegółowe określone przez *Podstawę programową geografii*. Zamieszczono w nim także: procedury osiągania celów edukacyjnych, a także metody sprawdzania i oceny osiągnięć ucznia.

Program nauczania *Teraz geografia* można wdrożyć w każdej szkole podstawowej, niezależnie od warunków organizacyjnych szkoły, jej sytuacji finansowej i wyposażenia.

Szczegółowe treści nauczania dotyczą poznawania przez ucznia swojej „małej ojczyzny”, regionu, kraju, Europy oraz wybranych regionów świata. Treści można poszerzać w zależności od zainteresowań ucznia, warunków materialnych szkoły oraz szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego.

Zawarta w programie wiedza ma zarówno walory poznawcze, jak i użyteczne. Powinna ułatwić uczniowi poruszanie się we współczesnym świecie.

W programie nauczania uwzględniono również kształtowanie postaw związanych z uświadamianiem uczniowi udziału we współtworzeniu świata i podejmowaniu odpowiedzialności za jego dalsze losy. Jednocześnie myślą przewodnią programu jest dostrzeganie przez ucznia piękna otaczającego świata, a w szczególności własnego kraju, regionu i swojej „małej ojczyzny”.

Autorzy

I. Podstawa programowa geografii w szkole podstawowej

GEOGRAFIA II etap edukacyjny

1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Wiedza geograficzna.

1. Opanowanie podstawowego słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania występujących w środowisku geograficznym zjawisk i zachodzących w nim procesów.
2. Poznanie wybranych krajobrazów Polski i świata, ich głównych cech i składników.
3. Poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata.
4. Poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz dostrzeganie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody.
5. Rozumienie zróżnicowania przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego świata.
6. Identyfikowanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.
7. Określanie prawidłowości w zakresie przestrzennego zróżnicowania warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka.
8. Integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

1. Prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
2. Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
3. Interpretowanie map różnej treści.
4. Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień.
5. Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
6. Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.

7. Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych.
8. Rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej.
9. Podejmowanie konstruktywnej współpracy i rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi.
10. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym.

III. Kształtowanie postaw.

1. Rozpoznawanie swoich predyspozycji i talentów oraz rozwijanie pasji i zainteresowań geograficznych.
2. Łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości.
3. Przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego w nim gospodarowania.
4. Rozwijanie w sobie poczucia tożsamości oraz wykazywanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej.
5. Kształtowanie poczucia dumy z piękną ojczystej przyrody i dorobku narodu (różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu i Polski, krajobrazów Polski, walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej).
6. Kształtowanie pozytywnych – emocjonalnych i duchowych – więzi z najbliższym otoczeniem, krajem ojczystym, a także z całą planetą Ziemią.
7. Rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumianego jako „oswojona” najbliższa przestrzeń, której nadaje pozytywne znaczenia.
8. Rozwijanie postawy współodpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu przestrzennego oraz przyszłego rozwoju społeczno-kulturowego i gospodarczego „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski.
9. Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, akceptacji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Mapa Polski: mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna (drukowana i cyfrowa), skala mapy, znaki na mapie, treść mapy. Uczeń:

- 1) stosuje legendę mapy do odczytywania informacji oraz skalę mapy do obliczania odległości między wybranymi obiektami;
- 2) rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu Polski;
- 3) czyta treść mapy Polski;
- 4) czyta treść mapy lub planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc je do elementów środowiska geograficznego obserwowanych w terenie.

II. Krajobrazy Polski: wysokogórski (Tatry), wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkomięski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska). Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski;
- 2) przedstawia główne cechy krajobrazów Polski oraz wykazuje ich zróżnicowanie;
- 3) rozpoznaje krajobrazy Polski w opisach oraz na filmach i ilustracjach;
- 4) przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów;
- 5) opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski;
- 6) opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazuje je na mapie;
- 7) przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka;
- 8) dokonuje oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania podczas zajęć realizowanych w terenie oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu;
- 9) przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski.

III. Łądy i oceany na Ziemi: rozmieszczenie łądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne. Uczeń:

- 1) wskazuje na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe;
- 2) wymienia nazwy kontynentów i oceanów oraz wskazuje ich położenie na globusie i mapie świata oraz określa ich położenie względem równika i południka zerowego;
- 3) wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych.

IV. Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie położenie poznawanych typów krajobrazów;
- 2) odczytuje wartość i opisuje przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych;
- 3) przedstawia główne cechy i porównuje poznawane krajobrazy świata oraz rozpoznaje je w opisach, na filmach i ilustracjach;
- 4) rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów;
- 5) prezentuje niektóre przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców poznawanych obszarów;
- 6) identyfikuje współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka;

- 7) ustala zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów.

V. Ruchy Ziemi: Ziemia w Układzie Słonecznym; ruch obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi. Uczeń:

- 1) dokonuje pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć w terenie oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku;
- 2) demonstruje przy użyciu modeli (np. globusa lub tellurium) ruch obrotowy Ziemi, określa jego kierunek, czas trwania, miejsca wschodu i zachodu Słońca oraz południa słonecznego;
- 3) wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych;
- 4) demonstruje przy użyciu modeli (np. tellurium lub globusów) ruch obiegowy Ziemi;
- 5) przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku;
- 6) wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.

VI. Współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa. Uczeń:

- 1) odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i na mapie;
- 2) na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach;
- 3) wyznacza w terenie współrzędne dowolnych punktów (za pomocą mapy lub GPS).

VII. Geografia Europy: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz linii brzegowej Europy;
- 2) przedstawia podział polityczny Europy oraz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu;
- 3) charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy;
- 4) na przykładzie Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi;
- 5) przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują;
- 6) wyjaśnia rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie;

- 7) wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy;
- 8) ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy;
- 9) określa podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy: Londynem i Paryżem;
- 10) porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier;
- 11) wykazuje związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii;
- 12) przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji;
- 13) wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej;
- 14) przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju.

VIII. Sąsiedzi Polski: przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii;
- 2) projektuje trasę wycieczki po Litwie i Białorusi uwzględniającej wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- 3) przedstawia przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji;
- 4) rozumie problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy;
- 5) wykazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i charakteryzuje gospodarkę Rosji;
- 6) charakteryzuje relacje Polski z krajami sąsiadującymi;
- 7) rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami.

IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy: położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski, surowce mineralne Polski. Uczeń:

- 1) określa położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski, wskazuje na mapie przebieg jej granic (w tym morskich wód wewnętrznych);
- 2) odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy;
- 3) na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje skrajne punkty Polski i Europy oraz wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów;
- 4) podaje nazwy województw i ich stolic oraz wskazuje je na mapie;

- 5) przedstawia wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski;
- 6) prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski;
- 7) charakteryzuje elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego;
- 8) wyjaśnia wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę;
- 9) charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód;
- 10) opisuje walory przyrodnicze Wisły i Odry, charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek oraz porównuje je z wybranymi systemami rzecznyymi w Europie;
- 11) wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, biellicowej, czarnoziemiu, mady i rędziny, wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą;
- 12) rozróżnia rodzaje lasów w Polsce (na podstawie filmu, ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski;
- 13) wymienia formy ochrony przyrody w Polsce, wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu;
- 14) podaje argumenty za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego;
- 15) wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz omawia ich znaczenie gospodarcze;
- 16) przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski.

X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy: rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia); migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; zróżnicowanie polskich miast; sektory gospodarki Polski; rolnictwo Polski; zmiany struktury przemysłu Polski; zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; rozwój komunikacji; gospodarka morska; atrakcyjność turystyczna Polski. **Uczeń:**

- 1) wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski na podstawie map tematycznych;
- 2) analizuje zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r. na podstawie danych statystycznych;
- 3) charakteryzuje struktury płci i wieku ludności Polski na podstawie piramidy płci i wieku;
- 4) porównuje zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy;
- 5) formułuje hipotezy dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce;
- 6) porównuje i wyjaśnia zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich;

- 7) wykazuje znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich;
- 8) porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz określa jego przyczyny i skutki w Polsce;
- 9) analizuje poziom urbanizacji w Polsce i Europie, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz identyfikuje przyczyny rozwoju największych polskich miast;
- 10) opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce;
- 11) przedstawia przestrzenne zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze;
- 12) wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski;
- 13) podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju;
- 14) ocenia możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce;
- 15) charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości położone w Polsce, dokonując refleksji nad ich wartością;
- 16) podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej;
- 17) jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski.

XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ: sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki. Uczeń:

- 1) analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski;
- 2) analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego;
- 3) identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w strefach podmiejskich w zakresie użytkowania i zagospodarowania terenu, stylu zabudowy oraz struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa;

- 4) wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego;
- 5) wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia na przykładzie konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej;
- 6) identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta;
- 7) określa wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach.

XII. Własny region: źródła informacji o regionie; dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki; walory turystyczne; współpraca międzynarodowa. Uczeń:

- 1) wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski;
- 2) charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych;
- 3) rozpoznaje skały występujące we własnym regionie;
- 4) prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych;
- 5) przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu;
- 6) projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie wyszukanych źródeł informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie;
- 7) wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu;
- 8) dyskutuje na temat form współpracy między własnym regionem a partnerskimi regionami zagranicznymi.

XIII. „Mała ojczyzna”: obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość. Uczeń:

- 1) określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina–miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych);
- 2) rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”;
- 3) przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach;

- 4) projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności;
- 5) identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój.

XIV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji: Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych. Uczeń:

- 1) wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów;
- 2) identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na ich podstawie formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu;
- 3) dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami;
- 4) wykazuje związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej;
- 5) ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii;
- 6) korzystając z mapy, wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin;
- 7) przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej;
- 8) określa możliwości rozwoju gospodarczego Indii oraz przedstawia kontrasty społeczne w tym kraju;
- 9) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem cech kulturowych oraz zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego;
- 10) wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki;
- 11) wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii.

XV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki: położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce. Uczeń:

- 1) opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów;
- 2) wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce;
- 3) wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustynnienia;
- 4) określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii;
- 5) przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej;
- 6) identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii;
- 7) określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki;
- 8) przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki.

XVI. Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej:

rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powódzie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania Amazonii; sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach; megalopolis; Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie. Uczeń:

- 1) ustala prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej na podstawie map tematycznych;
- 2) wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie;
- 3) identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej;
- 4) identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania;
- 5) ocenia sytuację rdzennej ludności oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych na przykładzie Ameryki Północnej lub Południowej;
- 6) określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej oraz wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej;
- 7) na przykładzie Doliny Krzemowej wyjaśnia przyczyny rozwoju technopolii oraz jej znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy;
- 8) korzystając z danych statystycznych, określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;
- 9) wyjaśnia przyczyny i ocenia zjawisko marnowania się ogromnych ilości pożywienia na przykładzie Stanów Zjednoczonych.

XVII. Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii: środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii;
- 2) identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych.

XVIII. Geografia obszarów okołobiegunowych: środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym;
- 2) przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych w Arktyce i Antarktyce oraz prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych;
- 3) opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej.

3. Warunki i sposób realizacji

Dobierając zakres treści i wymagań w poszczególnych klasach i działach, proponuje się: w **V klasie:** działy I–IV; w **VI klasie:** działy V–VIII; w **VII klasie:** działy IX–XIII; w **VIII klasie:** działy XIV–XVIII.

Zasadnicza część podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej zawiera zarówno treści nauczania, jak i związane z nimi wymagania szczegółowe. Bardzo istotne jest ich właściwe odczytywanie. Wyartykułowane treści wskazują dość szeroko na zagadnienia, których dotyczyć może materiał realizowany podczas zajęć – daje to nauczycielowi pewną swobodę w doborze szczegółowych treści zajęć. Natomiast wymienione pod treściami, powiązane z nimi wymagania szczegółowe, powinno być traktowane jako efekt, do osiągnięcia którego (i tylko tego) powinien czuć się zobowiązany zarówno uczeń, jak również nauczyciel, np. jeśli treść wymagania brzmi: „na przykładzie Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi” to należy skupić uwagę na wyeksponowaniu tego związku przez: wyjaśnienie co to są płyty litosfery, ukazanie położenia Islandii na granicy odsuwających się od siebie płyt, przybliżenie zjawiska trzęsień ziemi, wybuchu wulkanu i ewentualnie gejzerów jako zjawisk, które towarzyszą rozsuwaniu się płyt litosfery. Nie ma potrzeby szczegółowego analizowania budowy wnętrza Ziemi, procesu subdukcji i ryftu, szczegółowego omawiania przyczyn i skutków trzęsienia ziemi oraz powstawania wulkanów, analizowania budowy wulkanu czy produktów jego wybuchu. Istotą tych zajęć jest dążenie do ukazania zależności i zainteresowania ucznia zjawiskiem, a nie opanowanie wielu nowych pojęć i poznania szczegółów zjawisk i procesów.

Głównym celem poznawania krajobrazów w klasie V jest przybliżenie najważniejszych cech krajobrazów, kształtowanie w uczniach umiejętności ich opisu oraz rozumienie prostych współzależności. Ważną umiejętnością kształconą w tej klasie jest czytanie mapy, wskazywanie na niej położenia krain geograficznych Polski oraz obszarów o określonych

cechach krajobrazu. W dziale II wskazano konkretne krainy, na przykładzie których omawiane winny być poszczególne typy krajobrazów. Istnieje jednak możliwość realizacji wymienionych w tym dziale wymagań także w odniesieniu do innych krain geograficznych bliższych uczniom, w ramach dodatkowego czasu, jaki pozostaje do dyspozycji nauczyciela. Przy poznawaniu krajobrazów świata ważne jest wykorzystywanie klimatogramów i map klimatycznych do wyjaśniania zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi, roślinnością i innymi głównymi cechami krajobrazów. Istotnym założeniem dydaktycznym jest kształtowanie umiejętności porównywania, to jest przeciwstawiania (określania różnic) i podawania podobieństw w cechach zestawionych parami krajobrazów świata. Wprowadzenie ruchów Ziemi po krajobrazach pozwala na potraktowanie poznawania zróżnicowania strefowego krajobrazów jako swego rodzaju sytuacji problemowej, poprzedzającej postawienie problemu dotyczącego przyczyn tego zróżnicowania, a następnie szukania jego rozwiązania w istnieniu stref oświetlenia jako najważniejszej konsekwencji ruchu obiegowego.

Kluczowym zadaniem geografii w klasie VI i VIII, odnoszącym się do geografii regionalnej Europy i świata, jest rozumienie zróżnicowania środowiska geograficznego na Ziemi, najważniejszych problemów współczesnego świata, jak również kontynuacja poznawania relacji przyroda – człowiek. Dobór regionów uwarunkowany jest rangą, aktualnością i reprezentatywnością problemów, które można omówić na ich przykładzie. Został on również podporządkowany poznaniu podstaw geografii ogólnej: fizycznej i społeczno-ekonomicznej. Jest przy tym niezwykle istotne, aby ukazując dane zjawisko lub proces geograficzny na dobrze dobranym, poglądowym przykładzie, nie ograniczać jego występowania do tego jednego miejsca, ale dokonywać jak najczęściej tzw. transferu, to jest szukania i wskazywania na mapie innych miejsc, w których ono również występuje. Zapobiegnie to także tzw. stygmatyzacji miejsc i błędnemu, stereotypowemu myśleniu (np. że żywność marnuje się tylko w Stanach Zjednoczonych, a niedożywienie występuje jedynie w Etiopii). Treści z zakresu geografii regionalnej powinny być okazją do określania wzajemnych relacji przyroda – człowiek oraz służyć rozwijaniu myślenia geograficznego, szczególnie myślenia przyczynowo-skutkowego, dotyczącego poznawania związków i zależności zachodzących:

- 1) w samym środowisku przyrodniczym;
- 2) między warunkami naturalnymi i gospodarką człowieka;
- 3) w gospodarce i życiu społeczno-kulturowym na poznawanych obszarach.

Ten rodzaj poznania powinien pomóc uczniowi lepiej rozumieć współczesną rzeczywistość, zachodzące w niej zmiany oraz zróżnicowanie regionalne świata. Niezwykle ważne jest przy tym koncentrowanie treści lekcji na przewodnim zagadnieniu, zależnościach, natomiast unikanie wprowadzania wątków pobocznych oraz stylu encyklopedyczno-schematycznego. Ważne jest wprowadzanie w realizacji tematyki geografii regionalnej myślenia refleksyjnego i kontemplacji (m.in. krajobrazu, znaczeń nadawanych mu przez społeczności zamieszkujące dane terytorium, odmienności doświadczeń mieszkańców obszarów o różnych warunkach przyrodniczych). Warto w planowaniu lekcji przewidzieć czas na analizę odpowiednio dobranych materiałów ilustracyjnych, prezentujących typowy dla danego regionu krajobraz kulturowy, wyrażający relacje przyroda–człowiek i człowiek–przyroda.

W klasie VII uczeń poznaje geografję Polski. Poszczególne zagadnienia z zakresu geografii fizycznej i geografii społeczno-ekonomicznej rozpatrywane są na tle geografii Europy. Powiązanie treści odnoszących się do geografii własnego kraju z podobnymi dotyczącymi Europy pozwala na ukazanie związków i zależności poszczególnych zjawisk, procesów i problemów. Nowością w edukacji geograficznej na tym poziomie kształcenia jest także propozycja ukazania relacji między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski. Pozwoli ona na praktyczne wykorzystywanie wiedzy i umiejętności geograficznych w celu lepszego rozumienia współzależności w środowisku geograficznym ojczystego kraju. Nauczyciel może rozszerzyć podstawowy zakres treści dotyczący środowiska przyrodniczego oraz społeczeństwa i gospodarki Polski o przykłady miejsc, które uzna za niezbędne do pełniejszego przedstawienia relacji między elementami środowiska geograficznego w Polsce. Dotyczy to w szczególności działu XI, w którym wymagania można osiągnąć także na przykładzie województwa lub aglomeracji bliskich uczniom, pod warunkiem występowania wymienionych zależności na tym terenie i porównania z innym, wskazanym w tym dziale, obszarem.

Ważnymi metodami i formami kształcenia są realizacja projektu edukacyjnego oraz zajęcia w terenie. Szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia przez uczniów prac badawczych oraz obserwacji terenowych, koniecznych do realizacji niektórych wymagań, co zostało oznaczone w ich treści. Podczas tych zajęć nauczyciel winien otrzymać wsparcie ze strony dyrekcji szkoły, władz samorządowych i społeczności lokalnej, a sam aktywnie uczestniczyć w tworzeniu odpowiednich warunków organizacyjnych do ich prowadzenia. Ważne jest, aby podczas zajęć organizowanych w terenie była wykorzystywana mapa. Zbieranie materiałów i informacji o własnym regionie i „małej ojczyźnie” powinno być zakończone publiczną prezentacją opracowanych wyników na forum klasy lub szkoły (np. w obecności rodziców w ostatnim miesiącu roku szkolnego).

Wykorzystanie walorów edukacyjno-wychowawczych geografii i realizacja zakładanych osiągnięć ucznia może zachodzić tylko w warunkach aktywnego i świadomego konstruowania wiedzy przez ucznia, a nie transmisji wiedzy od nauczyciela do ucznia.

Realizacja celów kształcenia geograficznego powinna odbywać się przez:

- 1) stosowanie metod umożliwiających kształtowanie umiejętności obserwacji (krajobrazów, zjawisk, procesów naturalnych i antropogenicznych) podczas zajęć w terenie (obowiązkowych i realizowanych w znacznie większym wymiarze niż dotychczas);
- 2) traktowanie mapy (w tym cyfrowej) jako podstawowego źródła informacji oraz pomocy służącej kształtowaniu umiejętności myślenia geograficznego;
- 3) wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, gromadzenia, analizy i prezentacji informacji o środowisku geograficznym i działalności człowieka;
- 4) stosowanie metody projektu w celu stworzenia warunków do podejmowania przez uczniów badań terenowych oraz konfrontowania informacji pozyskanych z różnych źródeł wiedzy geograficznej (w tym zasobów cyfrowych) z samodzielnie zgromadzonymi danymi;

- 5) organizowanie debat, seminariów, konkursów, wystaw fotograficznych, opracowywanie przewodników, folderów, portfolio, w tym z wykorzystaniem środków informatycznych i nowoczesnych technik multimedialnych;
- 6) stosowanie w większym zakresie strategii wyprzedzającej, która polega na wcześniejszym przygotowywaniu się uczniów do lekcji, przez zbieranie informacji, wykonywanie zadań oraz samodzielne uczenie się przed lekcją z wykorzystaniem m.in. odpowiednich aplikacji komputerowych i zasobów internetu;
- 7) wprowadzenie takich metod i środków, które stwarzają warunki do dostrzegania piękna otaczającego świata w różnych jego aspektach, sprzyjających kontemplacji wartości przyrody i obiektów dziedzictwa kulturowego;
- 8) stosowanie w jak największym zakresie pracy w grupach, stwarzającej warunki do kształtowania umiejętności komunikacji, współpracy, odpowiedzialności.

Istotne jest odejście od metod podających i przejście do kształcenia poszukującego. Najbardziej kształcącymi metodami nauczania są te, które aktywizują ucznia, umożliwiając mu konstruowanie wiedzy przez samodzielne obserwowanie, analizowanie, porównywanie, wnioskowanie, ocenianie, projektowanie i podejmowanie działań sprzyjających rozwiązywaniu problemów. Ważne jest stosowanie różnego rodzaju form ćwiczeniowych (z mapą, ilustracjami, tekstem źródłowym), metod aktywizujących (m.in. graficznego zapisu, decyzyjnych, metody problemowej, dyskusji, SWOT), metod waloryzacyjnych, w tym eksponujących.

Podstawową zasadą doboru środków dydaktycznych i metod powinno być systematyczne korzystanie z atlasu, ściennych map geograficznych oraz zasobów kartograficznych internetu. Posługiwanie się mapą, orientowanie się w przestrzeni geograficznej, wykazywanie różnicowania przestrzennego składników przyrodniczych i działalności człowieka w środowisku geograficznym oraz interpretacja treści map jest podstawowym celem edukacji na tym poziomie.

W nauczaniu i uczeniu się geografii w szkole podstawowej wskazane jest stosowanie metody studiów przykładowych stanowiących szczegółowe studium jednostki (regionu, jednostki administracyjnej, miasta, wsi, gospodarstwa rolnego, innych obiektów geograficznych) dobrze reprezentującego typowe cechy, zjawiska, procesy i relacje przyroda–człowiek.

II. Program nauczania geografii w szkole podstawowej

1. Koncepcja programu *Teraz geografia*

Koncepcja programu nauczania *Teraz geografia* wynika z:

- celów kształcenia – wymagań ogólnych zawartych w *Podstawie programowej geografii*
- treści kształcenia – wymagań szczegółowych zawartych w *Podstawie programowej geografii*
- celów kształcenia ogólnego oraz wykazu najważniejszych umiejętności rozwijanych w szkole podstawowej
- liczby godzin geografii w kolejnych klasach szkoły podstawowej.

Główne założenia programu nauczania *Teraz geografia* przewidują, że uczeń:

- rozwinie zainteresowanie swoją „małą ojczyzną”, własnym regionem, krajem oraz innymi regionami świata
- zrozumie podstawowe relacje zachodzące między przyrodą, rozwojem społeczeństw, gospodarką i kulturą
- dostrzeże, porówna i oceni zmiany zachodzące w przyrodzie i gospodarce
- udoskonali posiadane i nabeździe nowe umiejętności wykorzystywania mapy do różnych celów, np. orientacji w terenie, zdobywania informacji, porównywania środowiska geograficznego różnych obszarów
- wzmocni poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i kraju
- zwiększy poczucie tożsamości lokalnej, regionalnej, narodowej przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów.

Szczegółowe wymagania zawarte w programie nauczania zobowiązują do szerokiego i wielostronnego korzystania z różnych źródeł informacji geograficznej, np.: map o różnej treści i skali, danych statystycznych, wykresów i diagramów, rysunków, szkiców, modeli, fotografii, tekstów źródłowych, Internetu.

Pozwoli to uczniowi na doskonalenie umiejętności gromadzenia, porządkowania, przetwarzania i opracowywania informacji pochodzących z różnych źródeł. Aktywna i twórcza postawa w stosunku do napotykanymi trudności ułatwi uczniowi rozwiązywanie problemów w przyszłości.

Praca nauczyciela według zaproponowanego programu umożliwi uczniom opanowanie treści nauczania i wymagań określonych przez *Podstawę programową geografii*. Poznawanie i rozumienie zależności w środowisku geograficznym różnych regionów stworzy możliwości do kształtowania aktywnej postawy ucznia wobec problemów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych współczesnego świata.

2. Układ i przydział godzin a planowane treści nauczania

W programie nauczania *Teraz geografia* zostały uwzględnione wszystkie treści nauczania zawarte w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* – geografia II etap edukacyjny. Integralną część edukacji geograficznej w szkole podstawowej stanowią zajęcia terenowe. Szczegółowe plany dydaktyczne (rozkłady materiału) zostaną przedstawione w kolejnych przewodnikach metodycznych dla poszczególnych klas.

Plan nauczania – liczba godzin geografii w poszczególnych klasach

Liczba godzin	Klasa			
	V	VI	VII	VIII
Liczba godzin w tygodniu określona przez <i>Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej</i>	1	1	2	1
Liczba godzin określona przez <i>Podstawę programową</i>	26	26	60	26
Liczba godzin do dyspozycji nauczyciela	6	6	4	6
Ogółem przewidywana liczba godzin w roku szkolnym	32	32	64	32

Kolejność treści nauczania w programie *Teraz geografia* i orientacyjny przydział godzin

Dział	Treści nauczania	Liczba godzin*
I	Mapa Polski: mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna; skala mapy, znaki na mapie, treść mapy	3
II	Krajobrazy Polski: wysokogórski (Tatry) wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkemiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska)	12
III	Lądy i oceany na Ziemi: rozmieszczenie lądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne	3
IV	Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętnowość klimatyczno-roślinna na świecie	8
V	Ruchy Ziemi: Ziemia w Układzie Słonecznym; ruch obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi	5
VI	Współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa	3
VII	Geografia Europy: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej	12

Dział	Treści nauczania	Liczba godzin
VIII	Sąsiedzi Polski: przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami	6
IX	Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy: położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski, surowce mineralne Polski	13
X	Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy: rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia); migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; zróżnicowanie polskich miast; sektory gospodarki Polski; rolnictwo Polski; zmiany struktury przemysłu Polski; zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; rozwój komunikacji; gospodarka morską; atrakcyjność turystyczna Polski	20
XI	Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ: sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki	14
XII	Własny region: źródła informacji o regionie; dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki; walory turystyczne; współpraca międzynarodowa	7
XIII	„Mała ojczyzna”: obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość	5
XIV	Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji: Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo- wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych	8
XV	Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki: położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo zarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce	6

Dział	Treści nauczania	Liczba godzin
XVI	Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej: rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powódzie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania Amazonii; sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach; megalopolis; Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie	9
XVII	Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii: środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka	2
XVIII	Geografia obszarów okołobiegunowych: środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze	2
Lekcje do dyspozycji nauczyciela		22
Razem		160

* W ramach przewidzianej liczby godzin nauczyciel powinien przeprowadzić, zgodnie z Podstawą programową, zajęcia w terenie.

Poniżej przedstawiono podział treści nauczania określonych przez *Podstawę programową* na jednostki lekcyjne oraz przypisane do każdej lekcji wymagania szczegółowe z *Podstawy programowej geografii* wraz z liczbą godzin. Nauczyciel może dokonywać zmiany tematów oraz liczby godzin pod warunkiem uwzględnienia w nauczaniu wszystkich wymagań szczegółowych z *Podstawy programowej*. Może też poszerzać zakres treści w zależności od możliwości i zainteresowań ucznia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe i liczba godzin w klasie V szkoły podstawowej

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
I. Mapa Polski:			
mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna; skala mapy, znaki na mapie, treść mapy			
1	Mapa ogólnogeograficzna	1. stosuje legendę mapy do odczytywania informacji oraz skalę mapy do obliczania odległości między wybranymi obiektami	1
2	Mapa krajobrazowa	2. rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu Polski 3. czyta treść mapy Polski	1
3	Mapa turystyczna	4. czyta treść mapy lub planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc je do elementów środowiska geograficznego obserwowanych w terenie	1
II. Krajobrazy Polski:			
wysokogórski (Tatry) wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkemiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska)			
1	Tatry	1. przedstawia główne cechy krajobrazów Polski oraz wykazuje ich zróżnicowanie	1
2	Wyżyna Krakowsko-Częstochowska	2. rozpoznaje krajobrazy Polski w opisach oraz na filmach i ilustracjach	1
3	Nizina Mazowiecka	3. przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów	1
4	Pojezierze Mazurskie	4. opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski	1
5	Pobrzeże Słowińskie		1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
6	Krajobraz wielkomięjski – Warszawa	5. przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka	1
7	Krajobraz miejsko-przemysłowy – Wyżyna Śląska		1
8	Krajobraz rolniczy – Wyżyna Lubelska		1
9	Krajobraz otoczenia szkoły	8. dokonuje oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania podczas zajęć realizowanych w terenie oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu	2
10	Obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w Polsce	6. opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazuje je na mapie 9. przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski	1
11	Krainy geograficzne Polski	1. wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski	1
III. Łądy i oceany na Ziemi: rozmieszczenie łądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne			
1	Południki i równoleżniki	1. wskazuje na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe	1
2	Łądy i oceany	2. wymienia nazwy kontynentów i oceanów oraz wskazuje ich położenie na globusie i mapie świata oraz określa ich położenie względem równika i południka zerowego	1
3	Pierwsze wyprawy geograficzne	3. wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych	1
IV. Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie			
1	Krajobraz wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej	1. wskazuje na mapie położenie poznawanych typów krajobrazów 2. odczytuje wartość i opisuje przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych 3. przedstawia główne cechy i porównuje poznawane krajobrazy świata oraz rozpoznaje je w opisach, na filmach i ilustracjach 4. rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów 5. prezentuje niektóre przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców poznawanych obszarów 6. identyfikuje współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka	1
2	Krajobraz sawanny i stepu		1
3	Krajobraz pustyni gorącej i lodowej		1
4	Krajobraz tajgi i tundry		1
5	Krajobraz śródziemnomorski		1
6	Krajobraz wysokogórski Himalajów		1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
7	Strefowość klimatyczno-roślinna na Ziemi	ustala zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów	1
8	Piętrowość klimatyczno-roślinna na Ziemi		1
Godziny do dyspozycji nauczyciela			6
Łączna liczba godzin dydaktycznych			32

Treści nauczania – wymagania szczegółowe i liczba godzin w klasie VI szkoły podstawowej

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
V. Ruchy Ziemi: Ziemia w Układzie Słonecznym; ruch obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi			
1	Ruch obrotowy Ziemi	2. demonstruje przy użyciu modeli (np. globusa lub tellurium) ruch obrotowy Ziemi, określa jego kierunek, czas trwania, miejsca wschodu i zachodu Słońca oraz południa słonecznego	1
2	Następstwa ruchu obrotowego Ziemi	3. wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych	1
3	Ruch obiegowy Ziemi	4. demonstruje przy użyciu modeli (np. tellurium lub globusów) ruch obiegowy Ziemi	1
4	Zmiany oświetlenia następstwem ruchu obiegowego Ziemi – zajęcia terenowe –	5. przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku 1. dokonuje pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć w terenie oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku	1
5	Zróżnicowanie klimatu i krajobrazów na Ziemi wynikiem ruchu obiegowego	6. wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi	1
VI. Współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa			
1	Współrzędne geograficzne, szerokość geograficzna	1. odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i na mapie	1
2	Współrzędne geograficzne, długość geograficzna	2. na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach;	1
3	Określanie położenia geograficznego – zajęcia terenowe –	3. wyznacza w terenie współrzędne dowolnych punktów (za pomocą mapy lub GPS).	1
VII. Geografia Europy: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej			

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
1	Europa – położenie i granice kontynentu Podział polityczny Europy	1. charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz linii brzegowej Europy 2. przedstawia podział polityczny Europy oraz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu	1
2	Ukształtowanie powierzchni Europy Zróżnicowanie klimatyczne Europy	3. charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy 5. przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują	1
3	Islandia – skutki położenia na granicy płyt litosfery	4. na przykładzie Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi	1
4	Rozmieszczenie ludności w Europie. Starzenia się społeczeństwa Europy	6. wyjaśnia rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie	1
5	Zróżnicowanie demograficzne ludności Europy	7. wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy	1
6	Ruchy migracyjne w Europie i ich skutki	8. ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy	1
7	Londyn i Paryż – wielkie metropolie w Europie	9. określa podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy: Londynem i Paryżem	1
8	Cechy rolnictwa Danii i Węgier	10. porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier	1
9	Energetyka w Europie	11. wykazuje związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii	1
10	Francja – znaczenie przemysłu i usług w gospodarce	12. przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji	1
11	Region śródziemnomorski – rozwój turystyki	13. wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej	1
12	Dziedzictwo kulturowe Polski – miejsce w Europie	14. przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju	1
VIII. Sąsiedzi Polski:			
przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami			
1	Niemcy – zmiany w strukturze przemysłu	1. charakteryzuje przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii	1
2	Litwa i Białoruś – projekt wycieczki	2. projektuje trasę wycieczki po Litwie i Białorusi uwzględniającej wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego	1
3	Czechy i Słowacja – walory turystyczne	3. przedstawia przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji	1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
4	Ukraina – problemy polityczne, gospodarcze i społeczne	4. rozumie problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy	1
5	Środowisko przyrodnicze i gospodarka Rosji	5. wykazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i charakteryzuje gospodarkę Rosji	1
6	Relacje Polski z sąsiadami	6. charakteryzuje relacje Polski z krajami sąsiadującymi 7. rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami	1
Godziny do dyspozycji nauczyciela			6
Łączna liczba godzin dydaktycznych			32

Treści nauczania – wymagania szczegółowe i liczba godzin w klasie VII szkoły podstawowej

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy: położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski, surowce mineralne Polski			
1	Położenie Polski w Europie	1. określa położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski, wskazuje na mapie przebieg jej granic (w tym morskich wód wewnętrznych)	1
2	Konsekwencje położenia geograficznego Polski	2. odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy 3. na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje skrajne punkty Polski i Europy oraz wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów	1
3	Podział administracyjny	4. podaje nazwy województw i ich stolic oraz wskazuje je na mapie	1
4	Ruchy górotwórcze i zlodowacenia a ukształtowanie powierzchni	5. przedstawia wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski	1
5	Czynniki wpływające na klimat	6. prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski	1
6	Charakterystyka elementów klimatu	7. charakteryzuje elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego	1
7	Wpływ klimatu i pogody na sposoby gospodarowania	8. wyjaśnia wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę	1
8	Morze Bałtyckie	9. charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód	1
9	Rzeki i jeziora	10. opisuje walory przyrodnicze Wisły i Odry, charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek oraz porównuje je z wybranymi systemami rzeczными w Europie	1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
10	Gleby	11. wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, bielcowej, czarnoziem, mady i rędziny, wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą	1
11	Lasy	12. rozróżnia rodzaje lasów w Polsce (na podstawie filmu, ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski;	1
12	Ochrona przyrody	13. wymienia formy ochrony przyrody w Polsce, wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu 14. podaje argumenty za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego 16. przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski	1
13	Surowce mineralne	15. wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz omawia ich znaczenie gospodarcze	1
X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy: rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia); migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; zróżnicowanie polskich miast; sektory gospodarki Polski; rolnictwo Polski; zmiany struktury przemysłu Polski; zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; rozwój komunikacji; gospodarka morska; atrakcyjność turystyczna Polski			
1	Liczba ludności Polski i Europy po 1945 roku	2. analizuje zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r. na podstawie danych statystycznych	1
2	Rozmieszczenie ludności	1. wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski na podstawie map tematycznych	1
3	Przyrost naturalny. Struktura płci i wieku	3. charakteryzuje struktury płci i wieku ludności Polski na podstawie piramidy płci i wieku	1
4	Migracje zagraniczne w Polsce	5. formułuje hipotezy dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce	1
5	Przyrost rzeczywisty	4. porównuje zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy	1
6	Struktura narodowościowa i wyznaniowa ludności	6. porównuje i wyjaśnia zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich	1
7	Struktura zatrudnienia i wykształcenia ludności	7. wykazuje znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich	1
8	Problem bezrobocia	8. porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz określa jego przyczyny i skutki w Polsce	1
9	Procesy urbanizacji	9. analizuje poziom urbanizacji w Polsce i Europie, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz identyfikuje przyczyny rozwoju największych polskich miast	1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
10	Czynniki rozwoju rolnictwa	10. opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce	1
11	Główne uprawy. Chów zwierząt gospodarskich	11. przedstawia przestrzenne zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze	2
12	Gospodarka energetyczna Przemysł przetwórczy Zmiany w polskim przemyśle	12. wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski	3
13	Znaczenie usług Transport i łączność	13. podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju	2
14	Gospodarka morską	14. ocenia możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce	1
15	Walory turystyczne	15. charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości położone w Polsce, dokonując refleksji nad ich wartością	1
16	Polska na arenie międzynarodowej	17. jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski	1

XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ:

sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki

1	Ochrona przeciwpowodziowa i skutki powodzi	1. analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski	2
2	Warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze a rozwój energetyki	2. analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego	2
3	Przekształcanie krajobrazu strefy podmiejskiej dużego miasta	3. identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w strefach podmiejskich w zakresie użytkowania i zagospodarowania terenu, stylu zabudowy oraz struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa	2
4	Migracje a zmiany struktury ludności na obszarach wiejskich	4. wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego	2

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
5	Przemiany gospodarcze a zmiany w strukturze zatrudnienia	5. wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia na przykładzie konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej	2
6	Rozwój transportu a lokalizacja inwestycji	6. identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta	2
7	Walory przyrodnicze i kulturowe regionu a rozwój turystyki	7. określa wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach	2
XII. Własny region:			
źródła informacji o regionie; dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki; walory turystyczne; współpraca międzynarodowa			
1	Region, w którym mieszkam. Położenie regionu na mapie	1. wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski	1
2	Pobrzeże Bałtyku. Wycieczka krajoznawcza na podstawie źródeł informacji	6. projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie wyszukanych źródeł informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie	1
3	Pojezierza. Środowisko przyrodnicze regionu	2. charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych	1
4	Wyżyny. Ludność i gospodarka regionu	4. prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych;	1
5	Kotliny Podkarpackie. Przyrodnicze i kulturowe walory regionu	5. przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu	1
6	Karpaty. Współpraca międzyregionalna	8. dyskutuje na temat form współpracy między własnym regionem a partnerskimi regionami zagranicznymi	1
7	Sudety. Skały w regionie	3. rozpoznaje skały występujące we własnym regionie 7. wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu	1
XIII. „Mała ojczyzna”:			
obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość			
1	Poznaję moją „małą ojczyznę”	1. określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina-miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych) 2. rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”	5
2	Osiedle moją „małą ojczyznę”		
3	Wieś moją „małą ojczyznę”		

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
		3. przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach 4. projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności 5. identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój	
Godziny do dyspozycji nauczyciela			4
Łączna liczba godzin dydaktycznych			64

Treści nauczania – wymagania szczegółowe i liczba godzin w klasie VIII szkoły podstawowej

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
XIV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji:			
Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych			
1	Azja – kontynent geograficznych kontrastów	1. wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów	1
2	Skutki ruchów płyt litosfery	2. identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na ich podstawie formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu 3. dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami	1
3	„Kultura ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej	4. wykazuje związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej	1
4	Japonia – kraj nowoczesnej gospodarki	5. ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii 11. wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii	1
5	Chiny – ludność i gospodarka	6. korzystając z mapy, wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin 7. przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej 11. wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii.	1

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
6	Rozwój gospodarczy Indii. Kontrasty społeczne	8. określa możliwości rozwoju gospodarczego Indii oraz przedstawia kontrasty społeczne w tym kraju 11. wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii	1
7	Kraje Bliskiego Wschodu – poziom rozwoju gospodarczego i cechy kulturowe	9. charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem cech kulturowych oraz zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego 11. wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii	1
8	Konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie	10. wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki 11. wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii	1

XV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki:

położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce

1	Cyrkulacja powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i jej skutki. Pustynnienie Sahelu	1. opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów 3. wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustynnienia	1
2	Strefy klimatyczno-glebowo-roślinne w Afryce	2. wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce	1
3	Rozwój turystyki w Kenii	4. określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii 8. przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki	1
4	Rolnictwo żarowo-odłogowe i plantacyjne w Afryce Zachodniej	5. przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej	1
5	Etiopia – problemy z żywnością	6. identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii	1
6	Afryka tradycyjnej i nowoczesnej gospodarki	7. określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki 8. przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki	1

XVI. Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej:

rozszerzenie południkowe i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powódnie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania Amazonii; sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach; megalopolis; Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie

1	Ukształtowanie powierzchni Ameryki Północnej i Południowej	1. ustala prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej na podstawie map tematycznych	1
---	--	--	---

Nr	Treści nauczania z Podstawy programowej	Wymagania szczegółowe z Podstawy programowej	Liczba godzin
2	Północna granica upraw i lasów w Kanadzie	2. wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie	1
3	Tornada i cyklony w Ameryce Północnej i ich skutki	3. identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej	1
4	Gospodarcze wykorzystywanie Amazonii i jego skutki	4. identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania	1
5	Kultury rdzennej ludności Ameryki Północnej i Południowej	5. ocenia sytuację rdzennej ludności oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych na przykładzie Ameryki Północnej lub Południowej	1
6	Megalopolis w Ameryce Północnej i slumsy w Ameryce Południowej	6. określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej oraz wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej	1
7	Dolina Krzemowa – rozwój technopolii	7. na przykładzie Doliny Krzemowej wyjaśnia przyczyny rozwoju technopolii oraz jej znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy	1
8	Znaczenie Stanów Zjednoczonych w światowej gospodarce	8. korzystając z danych statystycznych, określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;	1
9	Marnotrawstwo żywności we współczesnym świecie	9. wyjaśnia przyczyny i ocenia zjawisko marnowania się ogromnych ilości pożywienia na przykładzie Stanów Zjednoczonych	1
XVII. Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii: środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka			
1	Cechy środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii	1. przedstawia specyfikę środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii	1
2	Wpływ warunków przyrodniczych na rozmieszczenie ludności i gospodarkę Australii	2. identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych	1
XVIII. Geografia obszarów okołobiegunowych: środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze			
1	Położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy	1. charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym	1
2	Badania Arktyki i Antarktydy. Wkład Polaków w badania obszarów polarnych	2. przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych w Arktyce i Antarktyce oraz prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych 3. opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej.	1
Godziny do dyspozycji nauczyciela			6
Łączna liczba godzin dydaktycznych			32

3. Procedury osiągnięcia wymagań ogólnych i szczegółowych

Czynności prowadzące do osiągnięcia przez ucznia wymagań ogólnych i wymagań szczegółowych (procedury) stanowią podstawowy element pracy dydaktycznej. Ukierunkowują one działania nauczyciela i prowadzą do wzrostu wiedzy i umiejętności geograficznych ucznia. Wpływają również na kształtowanie u ucznia pożądanych społecznie postaw.

W ramach swoich czynności nauczyciel planuje proces dydaktyczny, organizuje go, koryguje pracę uczniów, analizuje wyniki pracy i ocenia osiągnięcia ucznia.

Nauczyciel wdrażający program nauczania geografii w szkole podstawowej *Teraz geografia* powinien:

- dobrze znać *Podstawę programową kształcenia ogólnego*
- opracować plan nauczania (rozkład materiału) dostosowany do możliwości i zainteresowań ucznia (zespołu klasowego) w oparciu o *Podstawę programową* i program nauczania
- wykorzystywać treści nauczania do kształtowania pożądanych społecznie postaw ucznia
- stosować różnorodne metody i techniki nauczania odpowiednie do wieku i zainteresowań ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem metod i technik aktywizujących
- wykorzystywać w procesie nauczania różne źródła informacji
- stosować technologie informacyjno-komunikacyjne w codziennej pracy
- preferować nauczanie przez działanie, czyli poprzez rozwiązywanie różnego typu zadań dydaktycznych
- poprawnie konstruować sprawdziany wiedzy (testy) i – na podstawie wyników sprawdzania – analizować osiągnięcia uczniów
- opracować i stosować w praktyce Przedmiotowe Zasady Oceniania spójne z Wewnątrzszkolnymi Zasadami Oceniania
- zaprojektować, przeprowadzić i podsumować zajęcia terenowe i wykorzystywać je w procesie dydaktycznym.

Uczniowie klasy piątej szkoły podstawowej, którzy uczyli się w klasie IV przyrody, mogą wykazywać się zróżnicowanym poziomem wiedzy i umiejętności geograficznych. Dlatego na początku piątej klasy nauczyciel powinien **zdiagnozować poziom wiedzy i umiejętności geograficznych ucznia**. Wyniki diagnozy powinny posłużyć nauczycielowi geografii do planowania długofalowej pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W procesie kształcenia nauczyciel może stosować różne metody i techniki pracy.

Należy pamiętać, że rozwój procesu myślenia ucznia i zaspokajanie jego potrzeb poznawczych następuje głównie wtedy, gdy nauczyciel systematycznie stawia go w sytuacji zadaniowo-problemowej, zmusza do samodzielnego poszukiwania potrzebnych informacji z różnych źródeł i pokonywania trudności teoretycznych i praktycznych oraz systematycznie sprawdza zaplanowane osiągnięcia. Z tych względów należy ograniczyć podawanie uczniowi gotowych informacji (wykładu).

Należy pamiętać, że stałe **stosowanie jednej metody zniechęca ucznia do pracy**, obniża jego aktywność poznawczą i hamuje rozwój zainteresowania przedmiotem. Zachęca się nauczycieli do stosowania różnorodnych metod, ze szczególnym uwzględnieniem metod

aktywizujących, opartych na samodzielnej pracy i dających uczniowi możliwość uzyskania satysfakcji z osiągnięcia celów.

Do skutecznych **metod i technik pracy z uczniem**, prowadzących do samodzielnie zdobywanej, a zatem trwałej wiedzy należą między innymi:

- praca z mapą, danymi liczbowymi, tekstem źródłowym, materiałem graficznym
- dyskusja dydaktyczna, debata, seminarium, konkurs
- wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnej
- obserwacje i badania terenowe
- projekt edukacyjny
- strategia wyprzedzająca
- portfolio, postery.

W edukacji geograficznej ważne jest szerokie stosowanie **poszukujących metod kształcenia**. Do najbardziej uniwersalnych i kompleksowych należy metoda projektu.

Metoda projektu wyzwala aktywność twórczą uczniów, pozwala na pracę ucznia w terenie oraz poszukiwanie odpowiedzi na postawione pytania (zagadnienia, problemy) podczas zajęć lekcyjnych. Kształcenie metodą projektu edukacyjnego przynosi wiele satysfakcji uczniom i nauczycielom. Wyzwala aktywność twórczą ucznia, uczy samodzielności i odpowiedzialności za wykonane zadania.

Metoda projektu kształci wiele umiejętności, m.in.:

- samodzielnego zdobywania informacji
- oceny wiarygodności zdobytych informacji
- selekcjonowania i interpretowania informacji
- wykonywania i przedstawiania prezentacji
- pracy zespołowej.

Proponuje się przeprowadzenie w 4-letnim cyklu nauczania geografii w szkole podstawowej co najmniej dwu projektów edukacyjnych. Sugerowanymi działami do ich realizacji są „Własny region” i „Mała ojczyzna”.

Integralną część edukacji geograficznej stanowią **zajęcia terenowe**. Każdy nauczyciel powinien zaplanować, zorganizować, przeprowadzić i podsumować zajęcia w terenie oraz lekcje prowadzone w instytucjach lub przedsiębiorstwach. Ze względu na konieczność integrowania wiedzy z różnych przedmiotów oraz organizację pracy szkoły zachodzi potrzeba zaplanowania lekcji w terenie we współpracy z nauczycielami innych przedmiotów.

Zajęcia terenowe wymagają:

- określenia celów, metod i technik pracy z uczniem
- opracowania programu, wyznaczenia miejsca i określenia czasu zajęć
- opracowania kart zajęć terenowych
- oceny wykonania zadań i osiągnięć uczniów.

Pracę uczniów na zajęciach można organizować indywidualnie, grupowo lub pracować z całym zespołem klasowym. Preferowana jest praca w grupach, dająca szanse wykazania się wiedzą i umiejętnościami uczniom o różnych zainteresowaniach.

Ważnym elementem pracy ucznia jest **zeszyt przedmiotowy**, który porządkuje, aktualizuje i utrwala wiedzę oraz kształci umiejętności intelektualne ucznia poprzez rozwiązywanie zawartych w nim zadań.

Szkoła powinna zapewnić nauczycielowi możliwość korzystania z **pracowni geograficznej wyposażonej w podstawowe środki dydaktyczne**, Należą do nich m.in.:

- atlasy świata i Polski
- tematyczne mapy ścienne
- roczniki statystyczne
- słowniki geograficzne
- okazy naturalne skał, minerałów, roślin uprawnych, owoców tropikalnych, itp.
- przyrządy pomiarowe np. do określania wysokości Słońca i Gwiazdy Polarnej nad widnokrzem, siły i kierunku wiatru, a także taśmy miernicze, kompasy, busole, niwelatory, itp.
- modele i przyrządy do demonstracji – globusy, horyzontarium, tellurium
- gnomon, modele poziomic, model wnętrza Ziemi i inne
- tablice poglądowe, np. oświetlenia Ziemi, budowy atmosfery, budowy wnętrza Ziemi
- telewizor i odtwarzacz audiowizualny
- komputer z dostępem do Internetu i projektor multimedialny.

Nauczyciel prawidłowo realizujący cele i założenia edukacji geograficznej powinien uwzględniać potrzeby ucznia, a także dotychczasowe wiadomości i doświadczenie ucznia. Działania ucznia powinny być celowe, świadomie zorganizowane i konsekwentnie realizowane, a także systematycznie sprawdzane.

4. Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych ucznia

Właściwe planowanie, sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych uczniów jest konieczne w pracy nauczyciela.

Sprawdzanie to ustalanie stanu nabytej wiedzy i umiejętności ucznia.

Ocenianie to przedstawianie opinii i oceny wiedzy ucznia wyrażonej w skali od 1 do 6 w zakresie wymagań określonych przez *Podstawę programową* i program nauczania.

Nauczyciel, planując sposoby sprawdzania osiągnięć szkolnych uczniów, musi zapewnić im trafność, obiektywność i rzetelność.

Trafność to zgodność sprawdzanych wiadomości i umiejętności ucznia z określonymi w programie nauczania wymaganiami edukacyjnymi.

Obiektywność polega na jednoznacznym określaniu wymagań programowych zgodnie ze szkolnymi ocenami.

Rzetelność polega na uzyskaniu przez ucznia podobnego wyniku przy dwukrotnym sprawdzaniu tych samych wiadomości i umiejętności.

Ocena szkolna spełnia kilka funkcji, m.in.:

- informacyjną – nauczyciel dostarcza uczniowi informacji zwrotnych o jego osiągnięciach
- diagnostyczną – opisuje rozwój umiejętności ucznia, rozpoznaje braki w jego wiedzy
- motywacyjną – ocenia dotychczasowe osiągnięcia ucznia i mobilizuje go do dalszych wysiłków
- instruktażową – przy ocenie uczeń otrzymuje konkretne wskazania, w jaki sposób ma usunąć braki w swojej wiedzy.

Nauczyciel stosuje ocenianie kryterialne, które wymaga jasno sformułowanych kryteriów (a nie intuicyjne, oparte na własnym przeświadczeniu).

Zbyt duża liczba sprawdzianów w krótkim czasie obciąża zarówno ucznia, jak i nauczyciela. Dlatego ocenianie powinno być systematyczne a nie okazjonalne, np. przed końcem semestru. Wyniki oceniania dostarczają nauczycielowi informacji zwrotnych o prawidłowości i skuteczności zastosowanych metod nauczania oraz budzą refleksje nad prawidłowością zaplanowanego procesu dydaktycznego.

Uczeń powinien znać sposoby sprawdzania osiągnięć:

- formę, częstotliwość, narzędzia i zasady przeprowadzania sprawdzianów
- sposoby informowania rodziców o postępach w nauce.

Nauczyciel stosuje różne sposoby sprawdzania i oceniania osiągnięć szkolnych uczniów. Należą do nich **wypowiedzi ustne**, które są bardzo istotne w edukacji geograficznej. Dają uczniowi możliwość sprawdzenia się w sytuacji prezentowania własnego stanowiska, dyskusji, prowadzenia negocjacji, prezentacji swojej pracy domowej.

Sprawdziany pisemne mogą dotyczyć opanowania przez ucznia wiedzy i umiejętności z kilku poprzednich lekcji, zrealizowanego działu nauczania lub kilku działów.

Nauczyciel powinien także wystawić ocenę za sporządzenie przez ucznia portfolio, udział w projekcie dydaktycznym lub pracę domową. Ocenie podlega praca ucznia na lekcji i na zajęciach terenowych. Do nauczyciela należy opracowanie Przedmiotowych Zasad Oceniania, które wspomagają wszechstronny rozwój ucznia i są zgodne z Wewnątrzszkolnymi Zasadami Oceniania.

W systemie oceniania występuje również **ocenianie zewnętrzne**, organizowane przez władze oświatowe.

Od roku szkolnego 2018/2019 w ostatniej klasie nowej 8-letniej szkoły podstawowej będzie przeprowadzany egzamin ósmoklasisty. W okresie przejściowym (w latach szkolnych 2018/2019, 2019/2020, 2020/2021) egzamin ósmoklasisty przeprowadzany będzie z języka polskiego, języka obcego nowożytnego i matematyki (**bez egzaminu z geografii**).

Dopiero w roku szkolnym 2021/2022 ósmoklasista będzie zdawał jeszcze jeden egzamin. Uczeń będzie miał do wyboru: biologię, chemię, fizykę, **geografię** lub historię. Egzamin będzie przeprowadzany na podstawie wymagań określonych w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* dla ośmioletniej szkoły podstawowej.

Przyczyną odsunięcia w czasie pierwszych egzaminów z wymienionych przedmiotów (w tym geografii) są różnice programowe między starą a nową podstawą programową. Uczniowie, którzy w roku szkolnym 2016/2017 uczęszczają do klas: czwartej, piątej i szóstej, ukończą naukę w klasach 4-6 według starej podstawy programowej i planu nauczania z 2009 roku, w których nie ma przedmiotu geografii, tylko przyroda. Wynika stąd, że uczniowie rozpoczynający w roku szkolnym 2017/2018 naukę geografii w klasie siódmej, będą mieli luki w niektórych wiadomościach i umiejętnościach, np. w określaniu położenia geograficznego przy pomocy współrzędnych geograficznych. W *Podstawie programowej przyrody* nie było tych zagadnień, a nowa *Podstawa programowa geografii* z 2017 roku zakłada przekazywanie tej wiedzy w klasie szóstej nowej 8-letniej szkoły podstawowej. Zatem uczeń, który ukończy klasy IV-VI według starej *Podstawy programowej*, może w ogóle nie zdobyć tej wiedzy i umiejętności.

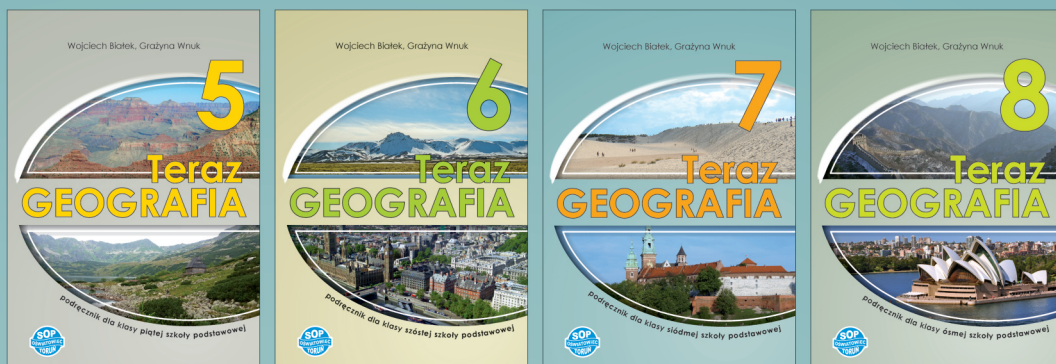

Literatura pomocnicza dla nauczyciela

1. ANDERSON J. R., *Uczenie się i pamięć: integracja zagadnień*, WSiP, Warszawa 1998.
2. ARENDS R., *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 2002.
3. BĄBEL P., WIŚNIAK M., *Jak uczyć, żeby nauczyć*, WSiP, Warszawa.
4. BEREŻNICKI F., *Podstawy dydaktyki*, Impuls, Kraków 2007.
5. BERNE J., *Zajęcia w terenie*, WSiP, Warszawa 1984.
6. BROKOS J., *Mapa źródłem informacji geograficznej: astronomiczne podstawy geografii: wskazówki metodyczne do ćwiczeń z geografii*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2007.
7. BROPHY J., *Motywowanie uczniów do nauki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
8. BRUDNIK E., MOSZYŃSKA A., OW CZARSKA B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2010.
9. CHOROSZCZYŃSKA M., STRÓŻYŃSKI K., (red.), *Ocenianie kształtujące po polsku: kurs dla doradców metodycznych – teoria i praktyka: scenariusze zajęć*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010.
10. CZAIŃSKA Z., WOJTKOWICZ Z., *Aktywne metody w edukacji geograficznej: propozycja metodyczna do pracy z uczniem w gimnazjum. Cz. 1*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2000.
11. CZAIŃSKA Z., WOJTKOWICZ Z., *Aktywne metody w edukacji geograficznej: propozycja metodyczna do pracy z uczniem w gimnazjum. Cz. 2*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2000.
12. CZAIŃSKA Z., ZAWODNA W., *Zadania obliczeniowe z geografii: propozycja metodyczna dla nauczycieli geografii*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2007.
13. DRYDEN G., VOS J., *Rewolucja w uczeniu*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2003.
14. DZIERZGOWSKA I., *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005.
15. FENSTERMACHER G., SOLTIS J.F., *Style nauczania*, WSiP, Warszawa 2000.
16. FISHER R., *Uczymy, jak myśleć*, WSiP, Warszawa 1999.
17. GOŁĘBIOWSKI K. [i in.], *Jak zainteresować uczniów astronomią w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej?: poradnik dla nauczycieli edukacji wczesno-szkolnej, przyrody, fizyki i geografii*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
18. HAMER H., *Klucz do efektywności nauczania*, „Veda”, Warszawa 2010.
19. KOMOROWSKA H., *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999.
20. KRUSZEWSKI K. (red.), *Sztuka nauczania: podręcznik akademicki. [1], Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
21. KRUSZEWSKI K. (red.), *Sztuka nauczania: podręcznik akademicki. [2], Szkoła*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
22. KUPIŚIEWICZ Cz., *Podstawy dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2006.
23. LICIŃSKA D., *Nauczycielski program nauczania: od podstawy programowej do programu*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 1999.
24. LICIŃSKA D., *O źródłach wiedzy geograficznej i ich wykorzystaniu*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2001.

25. LICIŃSKA D., *O procedurach osiągnięcia celów edukacyjnych*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2001.
26. MARZANO R. J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Civitas, Warszawa 2012.
27. MOSS C.M., BROOKHART S.M., *Cele uczenia się: jak pomóc uczniom zrozumieć każdą lekcję*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.
28. NIEMIERKO B., *Kształcenie szkolne: podręcznik skutecznej dydaktyki*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
29. OLSZOWSKA G. [i in.], *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej: tworzenie, wybór, ewaluacja*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
30. ORNSTEIN A.C., *Program szkolny: założenia, zasady, problematyka*, WSiP, Warszawa 1998.
31. PETTY G., *Nowoczesne nauczanie: praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010.
32. PISKORZ S. (red.), *Zarys dydaktyki geografii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
33. PITLER H., HUBBELL E.R., KUHN M., *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
34. SIKORSKI W. (red.), *Neuroedukacja: praca zbiorowa*, Dobra Literatura, Słupsk 2015.
35. SILBERMAN M., *Uczymy się uczyć*, Gdańskie Wydawnictwa Psychologiczne, Gdańsk 2005.
36. SPITZER M., *Jak uczy się mózg*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
37. WĘGLIŃSKA M., *Jak przygotować się do lekcji?: wybór materiałów dydaktycznych*, Impuls, Kraków 1998.
38. WOJTANOWICZ P., *Aktywizujące metody nauczania – uczenia się geografii: propozycja metodyczna*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Toruń 2006.
39. ZACZYŃSKI W., *Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa 2000.

Seria podręczników geografii wydawnictwa SOP Oświatowiec Toruń dla klas 5-8 szkoły podstawowej obejmuje cztery tytuły, które odpowiadają kolejnym działom z podstawy programowej:

Teraz geografia 5

Mapa Polski, Krajobrazy Polski, Łądy i oceany na Ziemi, Krajobrazy świata

Teraz geografia 6

Ruchy Ziemi, Współrzędne geograficzne, Geografia Europy, Sąsiedzi Polski

Teraz geografia 7

Środowisko przyrodnicze Polski, Społeczeństwo i gospodarka Polski, Relacje między elementami środowiska geograficznego, Własny region, „Mała ojczyzna”

Teraz geografia 8

Azja, Afryka, Ameryka Północna i Południowa, Australia z Oceanią, Obszary okołobiegunowe

SOP Oświatowiec Toruń sp. z o.o.

ul. PCK 9/2, 87-100 Toruń, tel./fax 56 622 52 71

e-mail: sop@sop.torun.pl www.sop.torun.pl